

PROBLÉMY PRI SPRACOVÁVANÍ KALAMITY V LESOCH MESTSKÉHO PODNIKU SPIŠSKÁ BELÁ, s. r. o.

J á n D u d a s

Mestský podnik Spišská Belá hospodári na výmere 3 892 ha porastovej plochy. Z tejto výmery sa nachádza 2 300 ha v rezerváciách so 4. a 5. stupňom ochrany prírody.

Kalamita z 19. 11. 2004, padla prevažne v 3. stupni ochrany prírody a krajiny na výmere okolo 800 ha, žiaľ prevažná časť na podmáčaných, až zamokrených plochách ochranných lesov, ktorých sa nachádza na území LUC cez 2 100 ha.

Celkove padlo na území LUC mesta Spišská Belá okolo 100 000 m³ prevažne v 40–90-ročných porastoch v zložení 14 % BO, 9 % JD, 76 % SM, zvyšok jelša a smrekovec. Na území rezervácie padlo okolo 16 000 m³. Z tohto prehľadu je možné vidieť i problémy, ktoré nás čakali pri spracovávaní kalamity.

Ochrana prírody

Hneď po predbežnom odhade kalamity a po deklarovaní generálnej výnimky ministrom ŽP p. Miklošom, sme dňa 6. 12. 2004 požiadali Krajský úrad ŽP Prešov o výnimku zo zákazu pre nasledujúce činnosti: spracovanie kalamity, zalesňovanie, ochranu kultúr proti burine a zveri, ochranu lesa proti podkôrnemu hmyzu (lapače), uhadzovanie haluziny bez pálenia a údržbu chodníkov a zväžnic. Podľa vtedajších informácií som podobne, ako ŠL TANAP žiadal výnimku pre dielce bez udania množstva kalamity. 27. 12. 2004 bola odoslaná na požiadanie KÚ ŽP Prešov spresnená žiadosť, nielen podľa dielcov, ale aj podľa čiastkových plôch, skupín a etáží. Žiadosť bola doplnená i o možnosť použitia insekticídov na lesných skladoch aj pre 3. stupeň ochrany. 14. 1. 2005 som už musel upresniť žiadosť aj o množstvo kalamity v m³.

Vzhľadom k tomu, že súčasťou žiadosti zo dňa 6. 12. 2004 bola opätovná žiadosť o spracovanie kalamity z roku 2002, na ktorú sme na podnet Lesoochranárskeho združenia VLK a po šetrení Slovenskej inšpekcie životného prostredia nedostali výnimku, a to napriek rozširujúcemu sa napadnutiu podkôrnym hmyzom. Na základe tejto skutočnosti som musel žiadosť pripísať zo dňa 23. 2. 2005 rozdeliť na kalamitu z roku 2004 a kalamitu z roku 2002. Zároveň som musel doplniť žiadosť o čísla lesných skladov, prípadne o parcelné čísla prechodných lesných skladov pre použitie insekticídov.

1. 3. 2005 sme dostali od KÚŽP podklady na rozhodnutie a zároveň 2. 3. 2005 upovedomenie o predĺžení lehoty na vybavenie. V podkladoch na rozhodnutie bolo navrhnuté povoliť výnimku na spracovanie a vyvezenie kalamity z roku 2002 do júna 2005, čo bolo vzhľadom na terénne podmienky, vysokú snehovú pokrývku, ako aj okrem sústredenej i rozptýlenú kalamitu podkôrníkov nereálne. Preto som požiadaval o predĺženie termínu spracovania tejto kalamity.

V tých istých podkladoch na rozhodnutie sme boli upovedomení na skutočnosť, že bude povolených v 5. stupni ochrany lesa len 70 % a v 4. stupni ochrany len 90 % žiadaného množstva.

Po prejednaní tohto bodu s mestským zastupiteľstvom a ústnej dohode so Správou TANAP-u, som požiadaval KÚŽP Prešov dňa 25. 3. 2005 o zmenu rozhodnutia na ponechanie 30 % (10 %) biomasy – pne, konáre, zlomy do 4 m, nadrozmerná hmota 65 cm a viac a mäkká hniloba. 19. 4. 2005 sme dostali ďalšie upovedomenie o predĺžení lehôt na vybavenie.

Dňa 4. 5. 2005 bolo Krajským úradom ŽP Prešov vydané rozhodnutie o povolení výnimky na spracovanie vetrovej kalamity zo dňa 19. 11. 2004, samozrejme znížené o 30 % žiadaného množstva v 5. stupni ochrany a 10 % hmoty v 4. stupni ochrany. Toto množstvo nie je doteraz spracované.

Nakoniec 24. 5. 2005 bolo vydané rozhodnutie, ktorým sa v časti porastov postihnutých vetrovou kalamitou z roku 2002, ktorá medzi časom prerástla do podkôrnikovej kalamity, povoľuje spracovať žiadané množstvo kalamity. V časti porastov ale došlo k zamietnutiu spracovania kalamity. V tejto časti samozrejme došlo k niekoľko násobnému nárastu podkôrnikovej kalamity oproti roku 2003.

Na základe týchto skutočností, nám preto ostáva ešte spracovať v rezerváciách asi 6 000 m³ kalamitnej hmoty, z ktorej časť (okolo 1 000 m³) už bude ponechaná bez spracovania – budúca zóna A.

Ďalším obmedzujúcim faktorom boli terénne podmienky a etážovitost' postihnutých porastov

Vzhľadom na nízku únosnosť pôd a rovinatosť územia sme nemohli počítať s vyšším nasadením harvesterov, lanoviek, ani výkonných traktorov. Harvestory sme mali dva, jeden stredný typ a jeden malý do prebierkových porastov. Oba po spracovaní asi 15 000 m³ museli v apríli 2005, vzhľadom na hlboké poškodzovanie pôdneho krytu, najmä vývoznou súpravou, svoju činnosť ukončiť.

Ostalo tak na predmetnom území pracovať 25 klasických dodávateľov ťažbových prác (kôň, traktor).

V prvom rade sme sa zamerali na spracovanie porastov s prevládajúcim zastúpením smreka a s nízkou 2. etážou, alebo bez tejto etáže. Na tento rok sme si ponechali spracovanie kalamity v porastoch so silným podmáčaním, v ktorom je problematické pokiaľ nie je zem zamrznutá, aj približovanie koňmi. Ďalej sú to porasty s prevahou JD, prípadne bo porasty a porasty v etážových porastoch s 2. etážou nad 2 m výšky.

Na utlmenie rozšírenia podkôrníkov sme na ochranu porastov, a hlavne porastových stien mimo sústredenej kalamity, postavili 380 lapačov s použitím odparníkov IT ECOLUR, PCIT ECOLUR a ECOLUR MEGA. Môžem skonštatovať, že vo všetkých bol silný odchyt a určite prevyšoval 6–7 tisíc kusov na lapač. Presnejšie čísla, vzhľadom na pracovnú vyťaženosť v minulom roku, pre ktorú som odchyt mohol kontrolovať len námatkovo kvôli objektívnosti nechcem udávať.

V prípade nízkeho odbytu dreva, ktoré sme odpredávali na odvozných miestach, i na prechodne zriadenom expedičnom sklade v Spišskej Belej, sme mali z Vojenských lesov Kežmarok o.z. prisľúbený pojazdový postrekovač Leco. Ten vďaka, pomerne dobrému odbytu, nebolo potrebné použiť. Napriek tomu sme na odvozných miestach chrbtovými postrekovačmi ošetrili okolo 4 500 m³.

Ako ďalšie spôsoby boja s podkôrným hmyzom sme použili tie, ktoré som mal možnosť odskúšať si už v roku 1985 vo VLM o.z. Kežmarok, kedy som metodicky viedol ochranu proti podkôrnému hmyzu. Patrilo medzi ne navnadenie podkôrníkov odparníkmi na stojace jednotlivé stromy, alebo vyššie zlomy uprostred ležiacej hmoty s postupným presúvaním odparníkov. Na samostatne stojace stromy, alebo skupinky stromov sme museli používať odparníky i v blízkosti rómskej osady.

Pri tomto spôsobe odporúčam nelikvidovať napadnuté stromy hneď po nálete, ale až po zistení kladení vajícok. Mnohé z týchto stromov sa totiž dokážu ubrániť podkôrnému hmyzu jeho zaliatím. V jednom prípade sa strom dokázal ubrániť až po dobu 2 rokov.

Trochu odlišný postup vychádzajúci znovu z môjho pôsobenia v 80-tych rokoch, máme aj pri stavaní lapačov. Okrem klasických bariér, používame najmä v stiesnených podmienkach tzv. združené lapače, po 2–3 ks, vzdialené od seba 6 m, samozrejme pri dodržaní vzdialenosti od jednotlivých stromov a porastových stien (pri tomto type minimálne 15 m). Pri týchto lapačoch kombinujeme použitie odparníkov IT ECOLUR, prípadne ECOLUR MEGA s PCIT ECOLUR. Výhoda takejto kombinácie okrem väčšieho sústredenia náletu sa prejaví hlavne pri poškodení lapača. Jeho funkciu tak preberajú najbližšie stojace.

Očakávané problémy tohto roku

Do 28. 2. 2006 máme spracovaných viac ako 84 000 m³, a to bez akejkoľvek materiálnej, finančnej i personálnej výpomoci. Ostáva nám teda spracovať okolo 15 000 m³, z toho 5 000 m³ v rezerváciách.

Podľa skúseností z kalamít minulých rokov, pokiaľ budeme môcť pracovať v postihnutých porastoch, by sa mal nárast kalamity podkôrneho hmyzu pohybovať maximálne okolo 8–10 000 m³, čo by nemal byť pri 15-tich ťažbových partiách veľký problém.

Čo môže skomplikovať a už aj komplikuje postup spracovania kalamity?

1. V roku 2004 bola predčasná obnova LHP. V tomto LHP do obnovných ťažieb bol započítaný celý obsah kalamity. V hospodárskych lesoch sa tak spracovaním kalamity prekročil vypočítaný etát, a tým všetky rozvrátené porasty nad 50 rokov, v mnohých prípadoch už len ich zbytky, majú predpis „Bez zásahu“. Takéto presvetlené porasty sa stavajú veľmi vhodnými najmä na rozširovanie podkôrniky lykokaza matného (*Polygraphus polygraphus*), ktorý je v tejto oblasti rozšírený a boj s ním je problematický (žltnutie smreka, nie je vždy príznakom napadnutia a odparníky na jeho odchyt zatiaľ nie sú).

Presvetľovanie porastov bude prebiehať i vo vetrom narušených porastoch po výbere kalamitnej hmoty. Predpokladám však, že sa podarí vykonať úmyselné zásahy v týchto porastoch podľa § 19 zákona 326/05 Z. z. o lesoch, cez rekonštrukcie.

2. Aby som sa vyhol večnému podávaniu žiadosti o výnimky zo zákona ochrany prírody, som sa v čase spracovania LHP so Správou TANAP-u dohodol na hraniciach budúcich zón A až D, na viac ako 90 % územia. Zariaďovateľ na základe toho rozdelil porasty podľa priebehu hranice zón a vypracoval pre všetky porasty potrebné hospodárske opatrenia. Podotýkam, že ústna dohoda je len o hraniciach zón, nie je to schválenie zonácie. Zonácia bude vlastníkom – mestom Spišská Belá schválená až po zaručení náhrady a úhrady všetkých ekonomických strát (nielen dreva) vyplývajúcich z obmedzení ochrany prírody.

Všetky navrhnuté hospodárske opatrenia, ako aj spôsoby ich vykonania boli dohodnuté s odbornou organizáciou ochrany prírody Správou TANAP-u, aj s vypracovaním tabuliek, v ktorých ochrana prírody súhlasí, prípadne nesúhlasí s navrhovanými úmyselnými hospodárskymi opatreniami. Predpokladal som, že sa to dostane v novom LHP na schválenie. Žiaľ, tak spracovateľ LHP, ako aj štátna správa lesného hospodárstva, pravdepodobne kvôli chybnému výkladu zákona 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny, odmietli tieto hospodárske opatrenia vo vtedajšom 5. stupni ochrany prírody do hospodárskej knihy zaradiť.

Takto všetky navrhované hospodárske opatrenia od prerezávok až po obnovné úmyselné ťažby sa dostali vo forme tabuliek len do všeobecnej časti LHP a do alternatívneho plánu LHP. Pritom podľa môjho názoru, odkonzultovaného aj pracovníkmi ochrany prírody (aj s MŽP), zákon o ochrane prírody a krajiny nikde nezakazuje dať hospodárske opatrenia do LHP. Zakazuje ich len vykonať a záleží len na obhospodarovateľovi lesa, či požiadá o výnimku podľa § 19, odst. 1, alebo o súhlas podľa § 12, písm. g, zákona č. 543/2002 Z. z. Tým, že sa tieto opatrenia do hospodárskej knihy nedostali, nastáva pre obhospodarovateľa lesa znovu kolotoč. Nasledujú žiadosti o výnimky, prípadne súhlasy na orgány ŽP a následne o zmenu predpisov LHP. Pri týchto žiadostiach upozorňujem, že treba dávať, čo najviac údajov, napríklad aj žiadosť o rušenie pokoja a ticha.

Nemôžem úplne súhlasiť ani s tvrdým vyžadovaním vyznačovania ťažieb, najmä chrobačiarov. Uznávam, že vyznačovanie je z hľadiska kvality hospodárskych zásahov i kvality spracovania kalamity potrebné, ale zbytočne sa na to kladie dôraz. Každý, kto vyznačoval stromy čerstvo napadnuté podkôrnym hmyzom vie, že nie je možné pri rozptýlenej kalamite podchytiť a vyznačiť všetky napadnuté stromy. Mnohokrát ťažbári nájdu nevyznačené. Majú ich nechať stáť? Ved' nakoniec podľa pňov i konárov, sa dá veľmi dobre zistiť, či bol, alebo nebol strom napadnutý.

Novodobé odumieranie smreka

Ďalšou témou, ktorej by som sa chcel dotknúť, je druhá časť seminára. Toto odumieranie smrečín nie je nová záležitosť. Bolo popisované už v 50-tich rokoch v Spišskej Magure. V rokoch 1986–1989 sa táto problematika riešila vo VLM o.z. Kežmarok za pomoci VULHM Zbraslav-Strnady, ÚHÚ VLM Olomouc, VÚLH Zvolen i Lesníckej fakulty Brno.

Na výskumných plochách sa vyhodnocovala strata ihlíc, pôdne vzorky a zrážková voda.

Boli popísané dva typy hynutia smreka: A typ – strata najstarších ihlíc a postupné odumieranie od 7. praslenu dole. B typ – ihlice v celej dĺžke koruny zafarbené prevažne v rovnakej intenzite a jedinec hynie od terminálu.

Popísali sa aj niektoré hubové ochorenia napadnutých stromov. Prijali sa návrhy zásad hospodárskych opatrení v napadnutých porastoch, od ťažieb cez zalesňovanie, až po plán vytvorenia reprodukčných porastov, pre ktoré bol vypracovaný krátkodobý a dlhodobý program šľachtenia. Na základe vtedy zistených poznatkov sa malo pokračovať vo výskume aj v ďalších rokoch, a to v nasledujúcich oblastiach:

- 1) rozbery ihličia,
- 2) rozbery pôdy,
- 3) praktická realizácia šľachtiteľských programov,
- 4) sledovanie a vyhodnocovanie hynutia smreka na skusných plochách,
- 5) aplikácia leteckého ošetrovania.

Odchodom všetkých zamestnancov VLM Kežmarok podieľajúcich sa na riešení tejto problematiky, sa postupne prestalo vo výskume pokračovať.

Ing. Ján Dudas

Mestský podnik, s. r. o., 059 01 Spišská Belá, e-mail: lesspbel@sinet.sk
